

BALADA O NÁMOŘNÍKU

Předem, pane doktore, aby bylo jasno – vážím si psychoterapie, ale váš pacient nebudu. Na pravidelné schůzky nemám čas a, upřímně řečeno, ani peníze. Navíc se cítím poměrně v pořádku, a jak je psáno, lékaře nepotřebují zdraví, nýbrž nemocní. Přišel jsem za vámi, protože jste vlastně odborník na vzpomínky. Víte, já sám si s nimi nevím rady. Kolikrát bych se vsadil, že se něco odehrálo přesně tak, jak si to pamatuji, ale nakonec se ukáže, že se mýlím. Karel Čapek má ve své knížce apokryfů příběh o starých římských legionářích. Vysloužilci si v něm vyprávějí o taženích, která společně prožili, ale nedokážou se shodnout prakticky na ničem. Hádavě se přou, kdo vlastně v jednotlivých bitvách velel, jestli byla zima, nebo naopak horko k zalknutí, zážitky se jim v hlavách míchají a pletou. Lidská paměť je zkrátka nepřesná a zavádějící, na svědectví starců není valné spolehnutí.

Příběh, který mi leží na srdci, jsem na dobrých padesát let docela zapomněl. Ale pak se mi najednou postupně vybavil, ostrý a jasný, jako film, co dlouho ležel schovaný v nějakém archivu. Pro začátek stačila taková maličkost. Už ani nevím proč, otevřel jsem si sbírku básní a narazil na Wolkerovu Baladu o námořníku.

Pěkně, pse, hlídal jsi chatu mou, dostaneš odměnu slíbenou, nejprve tebe, pak jeho i ji zabiji!

Jak hvězda nebem padající mihl se nůž a páž, zoufalou ranou ku prahu psa přibil Mikuláš. A Fidelio, věrný pes, zří na něj okem mdlým a ještě ruku líže mu jazykem krvavým...

V ten okamžik, pane doktore, skočil čas o půlstoletí zpátky. Slyšel jsem nádherný hlas milované maminky a ze mne byl mrňavý

kluk, kterému po tvářích tečou slzy smutku nad osudem nešťastného psa. Máma ráda recitovala, spoustu básní znala zpaměti a místo čtení pohádek jsme drželi večery poezie. Byly to strašné příběhy, ale krásně se poslouchaly.

Možná znáte ten bonmot, že Boha nejlépe pobaví, když mu vyprávíme o svých plánech. Je to smutná pravda, všechno nakonec dopadne jinak, než jak jsme si představovali. Maminka toužila být herečkou. Byla velmi krásná a nadání také měla, jenže pak se vdala, narodil jsem se já a s nějakým uměleckým studiem byl konec. Pracovala jako dělnice v továrně na kartáče, a aby mě uživila, brala si práci i domů. Dodnes si vzpomínám, jak v noci v kuchyni do úmoru vázala štětečky a zasazovala je do dřevěných rukojetí. Kdepak Ofélie nebo Manon. Táta s námi nežil, a když jsem se po něm ptal, říkala, že je námořník a že se jednou z dlouhé cesty vrátí. Představoval jsem si ho tak trochu jako piráta, na plachetnici plné bronzových děl, s bambitkou v pěsti a se šavlí v zubech.

„Myslí na tebe,“ opakovala maminka, „a určitě ti něco přiveze.“

Těšil jsem se na dárek, ale on se z moře nevracel. Jeho úlohu mi vynahrazoval strýček Martin – moc milý usměvavý chlap, který mne učil spoustu věcí, jež by měl každý kluk znát. Jezdit na koloběžce a později na kole, složit vlašťovku, vyrobit prak. Hrál si se mnou a mám dojem, že ho to docela bavilo. V létě o prázdninách jsme jezdili na jeho chatu. Měl ji na Sázavě, jen kousek od řeky. Moc krásné místo. Právě tam mne strýček naučil plavat, vozil mě na staříčké kánoji, chodili jsme spolu do lesa na hříbky a pouštěli draky. Bylo to nádherné dětství a tenkrát mě vůbec nezapadlo zajímat se, jestli je maminka šťastná také. Často bývala zádumčivá a smutná, jenže já si myslel, že to tak musí být, že je to prostě normální. Smutek patřil k básním, které po večerech recitovala. Romance helgolandská například, ta je tuším od Nerudy.

Falešná světla na skalisku a zoufalý hlas námořníka umírajícího ve ztroskotané lodi. Báł jsme se, aby táta nebyl v podobné situaci, ale máma říkala, že ne, že je v pořádku, nedávno prý zase napsal z Bombaje.

Nikdy jsem žádný dopis od něj neviděl, ovšem na tom tolik nezáleželo. Jednou v zimě, vzpomínám si, že se tehdy na předměstí sáňkovalo, se před naším domem objevil podivný chlapík a ptal se, jak se jmenuji. Měl jsem přísný zákaz bavit se s cizími lidmi, trochu jsem se toho člověka báł, tiše jsem špitl jméno a chystal se zmizet. On mi ale strčil do ruky ušmudlanou obálku a řekl, že to mám předat mámě. Teprve když odešel, mě napadlo, že je to vzkaz od táty. Posel měl potetovaná předloktí, a to přece námořníci mívají. Vítězně jsem přinesl dopis domů a trochu mě překvapilo, že mámě moc velkou radost neudělal. Dlouho seděla zadumaná v kuchyni. Večer přišel strýček Martin a o něčem spolu do noci debatovali. Byl jsem zavřený ve vedlejší pokojí, nemohl jsem usnout a poslouchal ty vzrušené hlasy, i když rozumět nebylo ani slovo.

Druhý den začala máma balit. Překvapilo mě to, žádnou cestu jsme původně neplánovali, ale byla to báječná změna. Nemusel jsem do školy, maminka nešla do práce, najednou jsme seděli v hrkavém motoráčku a kolem oken se míhaly telegrafní sloupy. Cestu jsem znal, jenže v létě. V zimě měla krajina docela jiný půvab. Čerstvý sníh se oslnivě třpytil v šikmém sluníčku, klikatící se řeka byla zamrzlá a na jezích se tvořily ledové vodopády. K Martinově chatě jsme se brodili po kolena v závějích, osada na břehu Sázavy byla pustá a opuštěná. Maminka odemkla a otevřela dřevěné okenice. Světnice byla promrzlá a syrová, ale oheň, rozdělaný v malém sporáčku, brzy místnost ohřál, jen na oknech se dlouho srážela bílá jinovatka. Bylo to vzrušující, výlet se mi ohromně líbil. Pamatuji se, jak mě bavilo nahřívát na kamnech

drobné mince, které po přiložení na zamrzlé sklo vysušily malé kolečko, jímž bylo vidět ven asi jako periskopem nebo divadelním kukátkem. Dvorek, kůlna, dřevník a trčící kůly na opuštěném volejbalovém hřišti.

„Jak tu budeme dlouho?“ chtěl jsem vědět. Máma říkala, že neví, prý se uvidí. Toužebně jsem si přál, aby to trvalo co nejdéle, ohromně se mi totiž v prázdné osadě líbilo. Pro jídlo jsme chodili do krámu do nedaleké vesnice, a dokud všude ležel sníh, nemuseli jsme tahat batoh na zádech, ale pohodlně jsme ho vozili na saních. Jednou, když jsme se vraceli z nákupu, byly dveře chaty odemknuté, což mámu překvapilo, protože si byla jistá, že zamykala. Snažila se něco vyčíst ze stop na zahrádce, ale sníh už několik dní nepadal, a dvorek byl rozdupaný. Nesl jsem maso do sklípku, což byla taková díra v zemi kousek za dřevníkem. V létě se v ní chladily limonády a pivo, teď naopak sloužila k tomu, aby potraviny nezmrzly. Otevřel jsem dřevěné padací dveře, vyrovnal jsem balíčky na skalnaté dno jámy a vzal si plechovku ananasového džusu. Byla nádherně studená.

V chatě seděla zadumaná maminka. Skláněla se nad kuchyňským stolem a před sebou měla nevelkou, ozdobenou krabičku.

„Co je to?“

Otevřela víčko. Uvnitř ležela oválná brož posetá třpytícími se kamínky.

„Poklad,“ vyhrkl jsem.

Máma zavrtěla hlavou.

„Budeme bohatí,“ nedal jsem se odbýt.

„Ne,“ prohlásila rázně maminka a zavřela šperkovnici. „To není naše.“

Rozesmutnilo mě to, ale jenom na chvíli. Měl jsem spoustu úkolů, které jsem plnil rád. Nanosit dříví z kůlny, uklidit pokojíček v podkroví, nasnídat se. Teprve pak jsem mohl vyrazit ven.

Fascinovala mě řeka. Středem koryta se hnala voda a nad jezem se kupily kry. Širší zátoky však byly zamrzlé, led zde byl poměrně silný, a mě mrzelo, že nemám brusle. V pění pod splavem se občas zalesklo stříbřité rybí tělo a já vážně uvažoval o tom, že si udělám prut a něco nalovím, abych obohatil máminu kuchyni.

Večer přijel strýček Martin. Měl velkou montérskou tašku přes rameno a hned se pustil do práce. Starý obyčejný zámek na dveřích vyměnil za nový, který se zamykal dlouhým stříbrným klíčem. Zkontroloval závory na okenicích a tam, kde byly uvolněné, našrouboval nové vruty. Mamince věnoval úzký vyskakovací nůž, který dlouho odmítala, ale nakonec se nechala přemluvit a schovala dýku do kabelky. Také jsem toužil po takové zbrani, byl jsem však moc malý a nikdo se se mnou nebavil. Časně ráno příští den, ještě za hluboké tmy, Martin odjel. Cítil jsem se v tu chvíli moc důležitě, jako mámin ochránce. Pobyt v osadě se čím dál tím víc podobal skutečnému dobrodružství. Když se rozednilo, nanosil jsem ke sporáku dříví a zatopil. Za chvíli bylo v chaloupce takové horko, že mě to táhlo ven. Navlékl jsem na sebe bundu, šálu i čepici a vyšel k řece. Noční mráz rozšířil zamrzlou část, jen uprostřed koryta ještě bublala volná voda. V zátocce jsem si udělal báječnou klouzačku, a když mě to přestalo bavit, zkoušel jsem, jak daleko po ledě dojdu. Pevný krunýř vystřídal tenčí, povrch už se trochu houpal, ale já ověřoval, co vydrží. Řeky jsem se nebál, byl jsem přesvědčený, že ji znám, pode mnou přece nebylo tak hluboko. A pak se to stalo. Celý kus kry se ulomil a já se zčista-jasna plácal v pořádně studené vodě. Vůbec to nebylo takové jako v létě. Boty, svetr a nacucaná bunda mi bránily v pohybu, proud v ledovém sevření byl neobyčejně silný a táhl mě k jezu. Křičel jsem, volal o pomoc, jenže nebylo to nic platné. Neměl jsem se čeho zachytit, voda mě strhávala a já už polykal andělíčky.

„Chyt' se,“ ozvalo se najednou.

Nevěděl jsem, kdo to křičí, ale těsně nad hlavou se mi objevila větev. Popadl jsem ji se vši zoufalou silou, která mi zbývala.

„Pomalů, klid, nepouštěj se.“

Po centimetrech mě to táhlo zpátky ke břehu.

„Vdrž!“

Klacek klouzal v dlaních, zaryl jsem do zledovatělé kůry nehty a po několika dalších nekonečných chvílích jsem byl na pevné zemi. A tam stál ten potetovaný chlap, ten námořník, který přinesl vzkaz od našeho táty. Čekal jsem, že dostanu vynadáno, on ale neříkal vůbec nic, jen mě popadl za ruku a vedl k chatě. Pěstí zabušil na dveře, dlouho trvalo, než maminka otevřela. Můj stav ji upřímně zděsil. Za neustálého bědování ze mne strhala promočené oblečení, odvěkla mě do podkrovního pokojíčku, vytápěného průduchy od dolních kuchyňských kamen, a zastlala mě horou peřin. Bylo tam jako v sauně, ale já se přesto nemohl zahřát a lomcovala mnou zimnice. Pil jsem litry horkého čaje, jenže ani to moc nepomáhalo. Odpoledne přišla horečka. Chvílemi jsem spal, chvílemi byl vzhůru, skutečné dojmy se mísily s tím, co se mi zdálo. Tlumený hovor zaznívajících z kuchyně, příjezd strýčka Martina a ostrá mužská hádka. A k tomu děsuplné horečnaté snové příběhy, kdy jsem jednou padal do vodopádu, podruhé mě zas drtily ledovce v rozeklaných horách. Probudil jsem se až za tmy a chtělo se mi na záchod, jenomže poklop vedoucí ke strmým schodům byl zavřený z druhé strany. Bouchal jsem na něj, až se objevila maminka a přinesla mi nočník.

„Teď ven v žádném případě nemůžeš,“ opakovala.

Děsně mě ponižovalo čurat jako malé dítě, styděl jsem se, ale neměl jsem na vybranou. Když jsem se znovu probudil, byla tma. Jen za malým okénkem ve štítě chalupy se míhala světla. Utřel jsem sklo zamlžené párou a spatřil strýce Martina, jak jezdí po dvoře s plechovým kolečkem. Nechápal jsem, co dělá, ale pak

jsem si všiml, že zaváží náš báječný sklípek sutí a hlínou ze zahradního kompostu. Nevěděl jsem, proč likviduje takový dobrý sklep, jenom jsem koukal. V jednu chvíli se Martin zarazil, zašel do domu a přihodil do jámy ještě podlouhlou krabičku. Teprve po chvíli mi došlo, že je to šperkownice, ve které maminka našla tu třpytivou brož. Docela na závěr, když už byl sklípek srovnán s okolním terénem, přivalil z lesa veliký a těžký placatý kámen, kterým všechno překryl. Lucerna zhasla, představení skončilo.

Víte, pane doktore, když to takhle povídám, má vyprávění ráz uceleného příběhu, ovšem ve skutečnosti je to jen mozaika slepená z drobných útržků paměti. Vždyť mi tenkrát ještě nebylo ani osm let. Na všechno, co se stalo, jsem dávno zapomněl, střípky vzpomínek jsem si vybavoval jednotlivě a vlastně náhodou. Třeba okamžik, kdy konečně horečka odezněla a já mohl slézt ze svého podkroví dolů do světnice. To se mi vybavilo, když jsem nedávno ucítil vůni klasického jádrového mýdla, kterým maminka zpravidla drhla dřevěnou podlahu. Přesně tak to vonělo v kuchyni, když jsem se tehdy uzdravoval.

Nebo ten kámen na dvorku. Na chatu jsem dlouhá léta nejezdil, i když mi později patřila. Časem si máma Martina vzala, prožili spolu spoustu spokojených let, a já nakonec stavení na břehu Sázavy zdědil. Víkendové dojíždění mě ale nebavilo, a tak jsem dlouhodobě chaloupku pronajal známým. Teprve nedávno, na stará kolena, jsem se tam vrátil. A když jsem sekal trávu na dvorku, nuž sekačky ostře zarachotil a já si všiml, že uprostřed trávníku je zarostlý plochý balvan. A v tu chvíli mi naskočily ztracené vzpomínky. Čím dál tím víc mě příběh z dětství zajímal, a proto jsem začal po jeho kořenech trochu pátrat. Po mém zůstal starý kufr, ve kterém byla uložena dávná vysvědčení, rodinná alba, památníky a svazečky zažloutlých dopisů. A mezi nimi i kopie rozsudku, který mého otce posílal na osm let za mříže

věžnice. Kdepak námořník. Lupič, který přepadl klenotnictví na Smíchově a odnesl si odtud šperky za spoustu tisíc korun. V univerzitní knihovně jsem si našel noviny z té doby. Večerní Praha se o případu rozepsala poměrně podrobně. Pachatel byl dopaden necelý týden po činu, ale ukradené diamanty se nalézt nepodařilo. Pokud se je přece jen podaří vypátrat, bude čtenáře list okamžitě informovat, sliboval redaktor. Neinformoval, nenašlo se nejspíše nic. Nicméně příběh do sebe docela dobře zapadal. Ten tátův posel byl táta sám, tetování tenkrát nepatřilo jen k mořím, ale i ke kriminálům. Možná počítal s tím, že na něj máma počká, byl však na omylu. Když našel naši adresu a předal první vzkaz, vyplašená maminka se rozhodla pro útěk na Sázavu. I tady nás časem objevil a připravil honosný dar v podobě vzácné brože ze smíchovské loupeže. Máma šperk odmítla. Pak mě ale vytáhl z vody a zachránil mi život, a proto přišel čas k jednání, na které se dostavil i strýček Martin. Znovu se mi vrací podoba s Wolkеровou básní – nevěrná žena, milenec a oklamáný muž. Naneštěstí tu nebyl žádný Fidelio, věrný pes, který by vzal na sebe žárlivost, vztek a lidskou zlobu.

Podrobnosti toho, co se tenkrát ve světnici událo, se už asi nikdy nedozvím, jasná je pouze skutečnost, že táta od té doby zmizel z mého života, ze světa a nakonec i z mých vzpomínek. Navíc si dobře uvědomuji, že celý můj příběh může být nepravdivý, určitě si spoustu věcí zkresluji a namlouvám, vše se mohlo nakonec stát docela jinak. Je docela možné, že Martin zaplatil otci lodní lístek do Austrálie, snad se spřátelili, opili, a tátu na zpáteční cestě porazilo auto. Nebo se utopil ve stejné řece, z níž mě vytáhl, a třeba ho kvůli schovaným šperkům přepadli a utloukli dávní komplici. Není ani vyloučeno, že umřel jako bezdomovec někde v kanále teplovodního potrubí. Desítky konců má tato chmurná historie. Takže se, prosím, vraťme na začátek, pane

doktore. Rozumíte lidským duším, a proto vás žádám o radu. Není nic snazšího nežli si udělat jasno. Vzít páčidlo, krumpáč, lopatu a zajít na dvorek sázavské chaty. Jenže já se toho trochu bojím. Mám to udělat, nebo ne?

Vy jste mě překvapil, pane doktore. Myslel jsem, že vyznáváte dost nemilosrdné odhalování minulosti. Samozřejmě že vás poslechnu. Nikdy ten kámen nezvednu. A rád překryji kousek dvorku pořádně silnou vrstvou betonu. Upřímně řečeno, ohromně se mi ulevilo. Doporučím vás všem svým známým. Možná, jestli mi zase někdy bude teskno, přijdu a požádám vás, jestli bych se přece jen nemohl stát vaším pacientem.

BÁJEČNÝ TÝDEN

„Mám tu objednaný dvoulůžkový pokoj.“

„Vaše jméno, prosím.“

Inženýr Vrba položil na pult malé recepce kartičku občanského průkazu. Usměvavý recepční cosi zapsal do návštěvní knihy a vydal mu klíč s číslem pět.

„Doufám, že se vám u nás bude líbit.“

Penzion působil útulně a pronajatý pokoj měl okna obrácená k nádhernému přehradnímu jezeru. Prostě pohoda. František Vrba byl sám se sebou náramně spokojen. V podobných situacích si zpravidla vzpomněl na vyprávění starších kolegů o době, kdy člověk musel v hotelu předkládat snad i oddací list, aby mohl s přítelkyní skončit ve stejné posteli. Časy se zkrátka mění k lepšímu. Až se zítra objeví Janička, nikdo ji nebude obtěžovat protivnými dotazy. Báječný týden. Lepší dovolenou si snad ani nemohl přát.